

EKENÄS

inventering av fornlämningar på detaljplaneområdet DRAGSVIK – EKÅSEN 2008

Timo Jussila

Betalare: Pöyry Environment Oy

Innehåll:

Basuppgifter	2
Inventeringen.....	3
Förhistoria	3
Historisk tid	3
Observationer	4
Karta över avgränsningen av det undersökta området.....	7
Terrängkarta	8
Gamla kartor	9
1918 års massgrav	10

Pämbild: Minnesmärket över de rödas massgrav fotograferat från väster.

Basuppgifter

Område: Området Dragsvik-Ekäsen öster om Ekenäs och de där belägna planområdena 1-4. Se inventeringsområdena på kartan på s. 7

Syfte: Att heltäckande gå igenom om det finns fornlämningar på planområdet. Att leta efter nya fornlämningar. Att kontrollera och klargöra preliminärt – med tillräcklig noggrannhet – platsen för och omfattningen av massgraven från 1918 års fångläger.

Arbetstid: Fältarbetstid: 28.6.2008.

Betalare: Pöyry Environment Oy

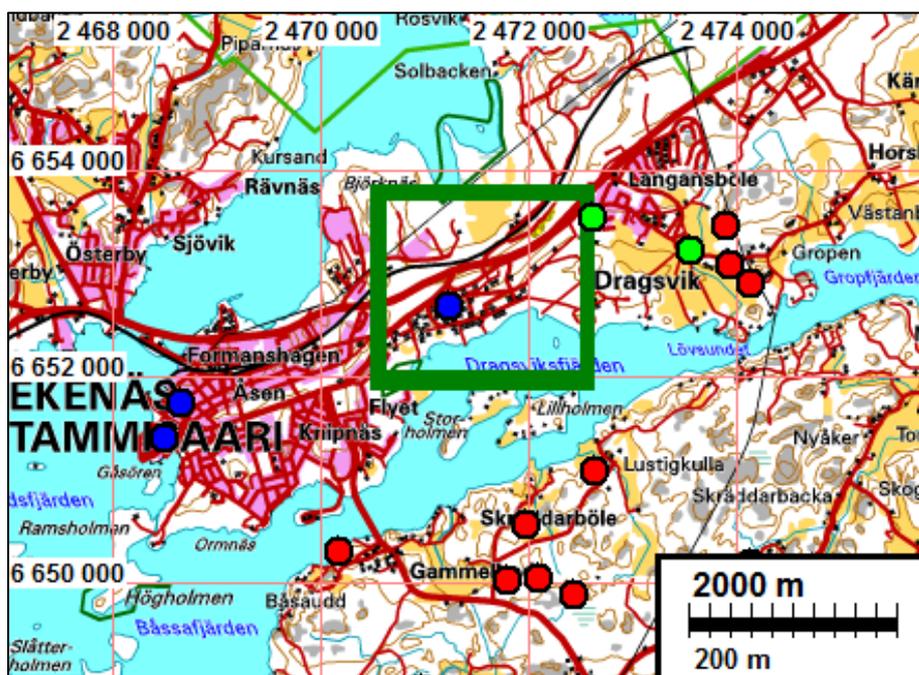
Arbetet utförts av: Mikrolitti Oy, arbetet i terrängen Timo Jussila och Tapani Rostedt. Rapport T. Jussila

Tidigare undersökningar: Miikka Haimila, inventering av fornlämningar i närområdet år 2004.

Resultat: På det undersökta området kände man inte från förut till fornlämningar eller fyndplatser. I närheten en fyndplats för ett stenföremål. I området hittades inte förhistoriska fornlämningar eller fornlämningar från historisk tid. På området har det utgående från gammalt kartmaterial inte funnits bosättning under historisk tid före 1872. På området kände man till massgraven för de röda som avrättades 1918.

Lokaliseringskarta:

De röda bollarna fasta fornlämningar, de gröna fyndplatser. De blå bollarna vägledande, som avser fornlämningsområden från historisk tid, såsom gamla stan i Ekenäs och det gamla kasernområdet i Dragsvik.

Inventeringen

Terrängarbetet för inventeringen utfördes under en dag i juni 2008. Arbetet i terrängen utfördes av två arkeologer, varvid de båda arkeologerna största delen av tiden gick sina egna vägar men inom samma område, så att man på platser i terrängen som befanns vara en god eller närmast passabel boplatsterräng – vilka inom det här området var mycket små till ytan – vid behov samlades för en effektiv provgropsgrävning. Området granskades heltäckande. Terrängarbetet föregicks av en arkiv- och litteraturundersökning, där huvudvikten låg vid att klarlägga massgraven från 1918 års fångläger.

Förhistoria

De högsta delarna i det undersökta området – åschrönet i den norra delen av områdena 3 och 4 – höjer sig till en höjd av 25 m. Ett större område, en platå på branten – på nordöstra sidan av det gamla garnisonssjukhuset är på 20 meters höjd ovan havsytan. Åsens krön har frilagts efter Litorinahavet med en grov tidsbestämmelse ca 2400 f.Kr. och den tidigare nämnda platån på nivån 20 m ca 1700 f.Kr. Det är därför möjligt att det på området är belägna förhistoriska, till stranden anknutna fornlämningar. På södra sidan av områdets östra ände har det år 1961 hittats en rundmejsel (KM 15130:1, koordinaterna ca. x 6653530 y 2472620) på ca 20 m:s höjdnivå då man grävde en skyttegrav på ca 70 cm:s djup. Fyndområdet undersöktes av Miikka Haimila år 2004 utan att på området upptäcka något som tyder på förhistoria. Fyndområdet var då i stor utsträckning uppblandat och uppgrävt. Områdena 1 och 2 är nästan fullt utbyggda och till stor del så låglänta att där inte kan finnas några fornlämningar som sammanhänger med stranden och de yngre – om sådana har funnits – har försvunnit till följd av byggnadsverksamhet och bearbetning av marken i modern tid. Områdets landskapsbild och topografi föreföll inte vara gynnsamma för järnåldersboplatser.

Historisk tid

På basis av gammalt kartmaterial (Kungskartan från slutet av 1700-talet och Senatskartan 1872, se s. 9) har det inte på området funnits gammal bosättning eller strukturer med anknytning till näringar. Området har huvudsakligen varit kargt "impediment". Den gamla Ekenäs-Karis -vägen har löpt genom området och finns aningen nerskuren delvis kvar i Langansbölevägens linjedragning söder om landsvägen. Vägen löper delvis på en gammal och ganska smal vall. Dragsviks gamla gårdstomt ligger långt söder om områdets östra del. Mitt i det undersökta området ligger det på 1910-talet byggda kasernområdet, som i fråga om den äldsta delen kan klassificeras som fornlämning och vars skyddsstatus kan bedömas av byggnadshistoriska experter. Några arkeologiserade objekt från historisk tid finns det inte på delområdena 1 och 2 utgående från en snabb okulär besiktning – området är nästan helt bearbetat. På områdena 3 och 4 skulle det i princip ha kunnat finnas lämningar efter strukturer med anknytning till näringar och boende, såsom byggnadsgrunder, kolmilor och tjärgropar, men sådana observerades inte på området. I östra delen av område 2 finns 1918 års massgrav och minnesmärke.

Observationer

Vi undersökte i östra delen av område 3 det smala skogsområdet – som delvis ligger på den forna strandvallen – mellan landsvägen (Hangövägen) och Langansbölevägen som löper genast på södra sidan av den med provgrävningar. På området observerades inget som skulle tyda på fornlämningar. På den västra-nordöstra sidan av det gamla garnisonssjukhuset finns det på höjdnivån ca 20-25 en flat platå, som i söder gränsar till den svagt sluttande fornstrandvallen. Platån har grävts upp och platsen var till stor del öppen och mineraljorden blottad. På platån observerades inget som skulle tyda på fornlämningar. Det nyssnämnda området väster om sjukhuset är gammal sandgropsbotten och sluttning. På den norra-nordvästra sidan av sjukhuset, norr om vägen, finns ett större obebyggt område invid landsvägen. Området är jämnt och på stort avstånd från fornstrandvallens kanter. Vi gjorde några slumpmässiga provgropar på området samt observerade området okulärt. På området finns det många uppenbara recenter, dvs. nutida gropar och fördjupningar (utgående från jordmån och struktur). Vi observerade inte på området något som skulle tyda på fornlämningar. Område fyra innefattar det jämna krönet av Salpausselkäs randmorän och det är till största delen obebyggd tallmo med obetydlig undervegetation och på många ställen sliten mark. I den okulära besiktningen upptäckte vi inte på området något som skulle tyda på fornlämningar. Den västra delen av området (delområdena 1 och 2) är nästan helt bebyggt, asfalt, gräsmattor och vårdade gårdsområden och där kunde man inte få några fornlämningsobservationer.

Diken på den plana marken nordost om garnisonssjukhuset
Nedan samma plats.

En recent grop på åsens krön på den nordvästra sidan av det tidigare nämnda sjukhuset i skogen norr om vägen

I den östra delen av området, öster om korsningen mellan Gamla Baggbyvägen och Langansbölevägen ligger på det jämna krönet av "åsen" (Salpausselkäs randmorän) massgraven för de röda som arkebuserades år 1918 och gravminnesmärket. Området undersöktes okulärt och det observerades inga gropar o.dyl. på området. Gränsdragningen av massgraven baserar sig enbart på källor som konstaterar att massgraven är belägen på minnesmärkets plats, på det inhägnade området omkring det.

Med undantag av 1918 års massgrav observerades det inte någonstans på området något skulle tyda på fornlämningar från någon tid. Den nämnda massgraven är inte någon egentlig, i fornminneslagen avsedd fornlämning. Enligt de anvisningar jag fått av Museiverket skall den skyddas med andra medel. Se närmare s. 9.

23.8.2008

Timo Jussila

Källor:

Cederlöf Johannes 1955: Ekenäs stads historia II - III

Ekenäs 1918 / Tammisaari 1918. 1989.

Haila Sirpa 1992: Tammisaaren kasarmialue. Pro gradu-arbete i konsthistoria. Institutionen för konsthistoria vid HU. (Duplikat i Museiverkets byggnadshistoriska bibliotek).

Lindholm Sture 2005: "Röd galenskap - vit terror" : det förträngda kriget 1918 i Västnyland. Ekenäs museums publikationsserie ; nr 2.

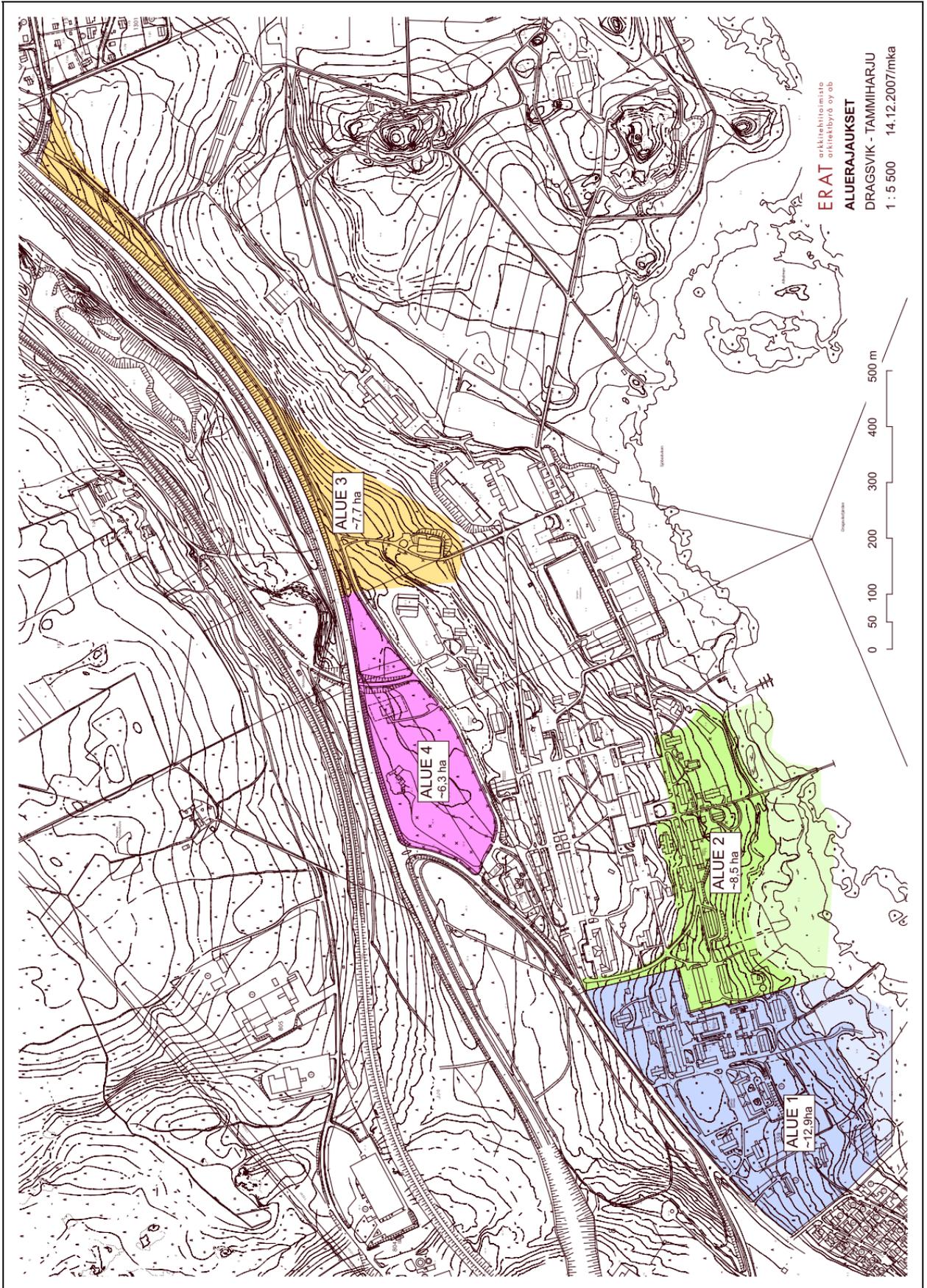
Takolander Alfons 1955: Ekenäs stads historia I

<http://www.tammisaari1918.com/fi/muistotapahtuma.html>

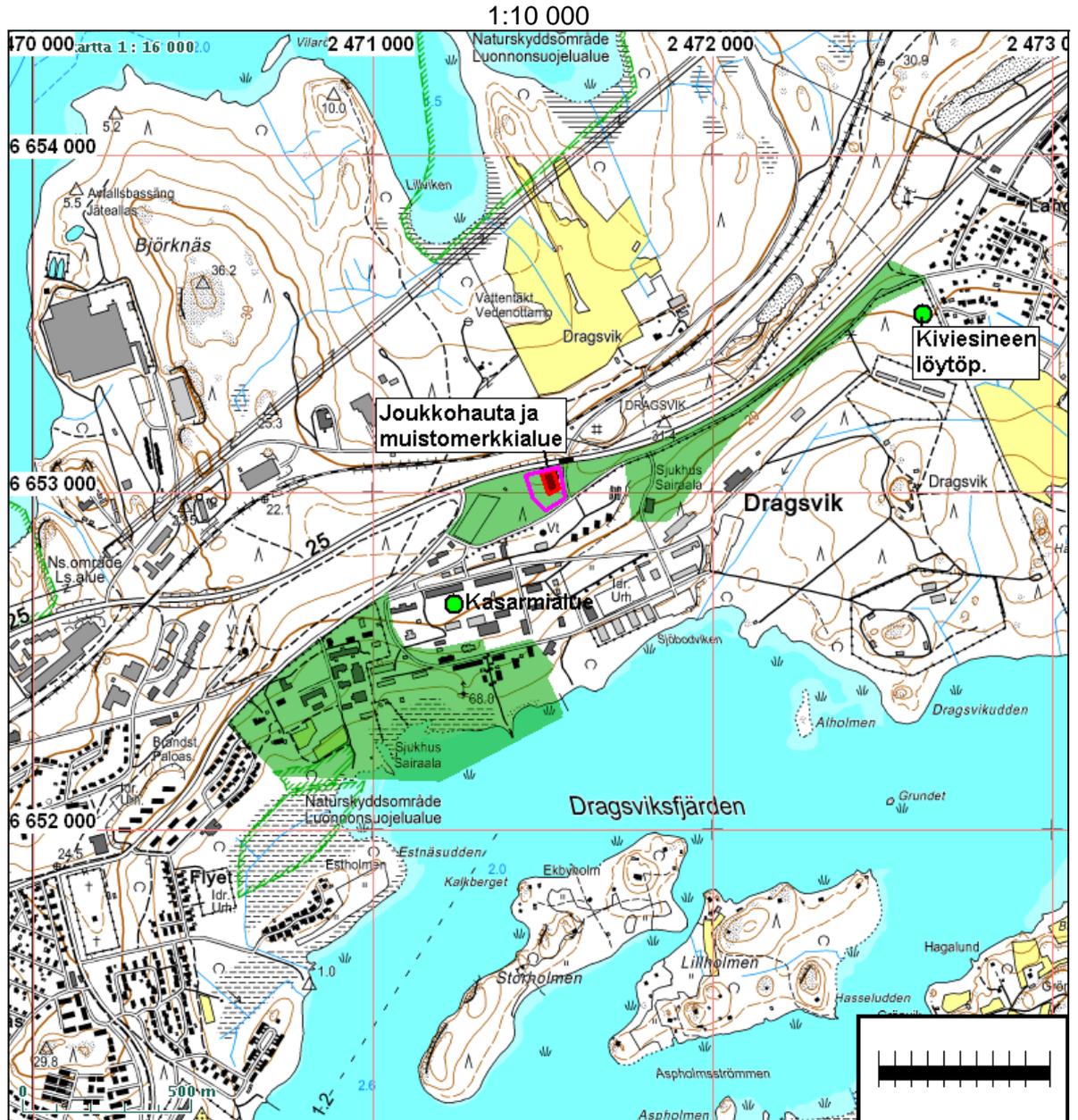
http://fi.wikipedia.org/wiki/Tammisaaren_vankileiri

Det topografiska arkivet i Museiverkets arkeologiska avdelning.

Karta över avgränsningen av det undersökta området

Terrängkarta

1918 års massgrav

Kasernområdet i Dragsvik gjorde år 1918 tjänst som fångläger för de röda och därefter fram till år 1940 som tvångsarbetsanstalt. Under tiden juni-december 1918 bokfördes det på lägret 2873 avlidna fångar. Bokföringen av de avlidna inleddes först i juni 1918 och undersökningar har gett vid handen att det i massgraven finns åtminstone 3062 döda. På massgravens plats uppställdes år 1951 ett minnesmärke och det utvidgades 1988, då det byggdes en mur kring minnesmärket och på muren bronsplattor, på vilka namnen på de 3062 döda har angivits. I samband med minnesevenemanget Vägen till Ekenäs 90 år 14.6.2008 öppnades en liten utställningspaviljong, som uppförts söder om gravfältet. President Tarja Halonen höll ett tal på platsen.

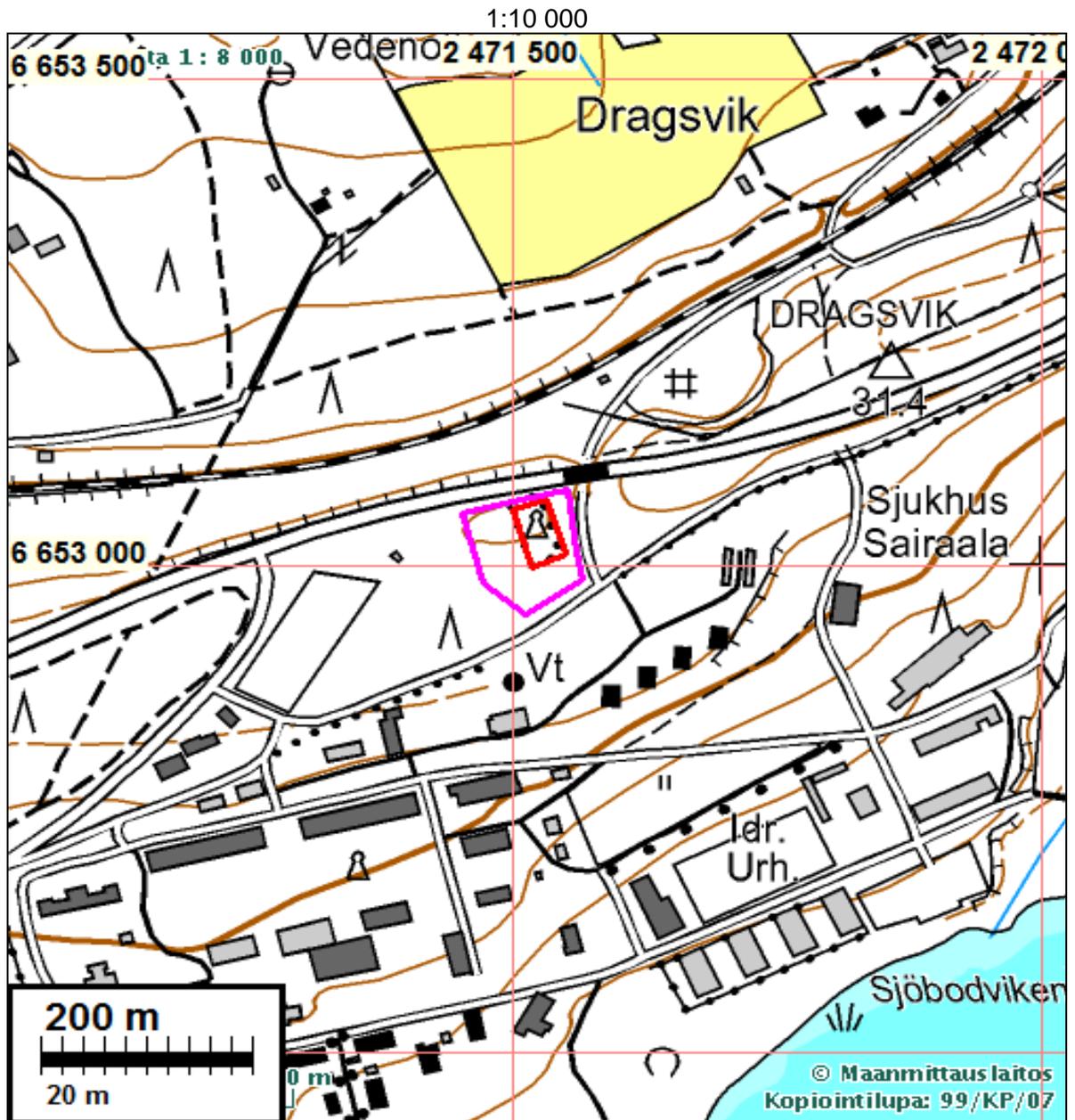
Massgravens område har inhägnats som park och det nämnda minnesmärket finns i dess norra del. De källor som anlitats anger platsen för massgraven kongruent och man har inte fått några hänvisningar om andra gravplatser. I verket Ekenäs 1918 beskrivs graven på följande sätt: Gravgropen hade grävts ca en meter djup. I den lades liken två bredvid varandra och fem på varandra. Till slut skyfflades det 20-30 cm jord (sand) på liken. En annan källa anger att gravgroparna var ca 30 m långa och att de var tre. I gravgropar av den typ som beskrivits skulle det teoretiskt i längdriktningen rymmas $30/1,5 \text{ m} = 20 \text{ st.}$ lik i en rad och två bredvid varandra = 40 st. per liklager, vilka har varit fem till antalet, varvid det i en gravgrop skulle ha begravts 200 avlidna. Om det har funnits tre gropar skulle det ha begravts bara 600 avlidna. En grav för 3062 avlidna skulle kräva 15 st. 30 m långa gropar. Om mellanrummet mellan groparna hade varit ca en meter och gropens bredd 1 m, vore gravfältets storlek $30 \text{ m} \times 15 \times 2 = 30 \text{ m}$. Det inhägnade gravfältsområdet mäter ca $33 \times 60 \text{ m}$, varvid alla avlidna skulle kunna vara begravda inom det område som avgränsas av inhägnaden – massgraven skulle ligga innanför inhägnaden.

Man kan anta att man väl skulle ha kommit ihåg och känt till gravens plats åtminstone år 1951, då det första minnesmärket uppställdes på platsen och att man skulle ha inhägnat det område, där massgraven faktiskt ligger. På så sätt kan det inhägnade området anvisas som egentligt skyddsområde. Det finns dock en liten möjlighet att massgraven delvis kunde sträcka sig utanför det inhägnade området. Efter att ha dryftat saken med intendent Marianna Niukkanen vid Museiverkets byggnadshistoriska avdelning kom vi fram till följande lösning: *om det utsträcker sig byggnadsverksamhet i närheten till minnesmärkesområdet borde det i minnesmärkets närområde utföras en arkeologisk undersökning för att ange gränserna för gravplatsen och/eller (beroende på situationen) för att ange att det inte finns gravar på det område som skall bebyggas.* Såsom detta "aktsamhetsområde" bestämdes preliminärt högst 50 meters avstånd från det inhägnade gravområdets gräns mot väster och söder samt i norr och öster vägskärningarna. Man kan vid behov på nytt bedöma aktsamhetsområdets utsträckning. I detta skede är det alltså skäl att bereda sig på ytterligare undersökningar inom ramen för det nämnda aktsamhetsområdet.

Det nämnda gravdjupet – 1 m – förefaller vara mycket grunt om man däri har lagt fem lik ovanpå varandra. I varje händelse är gravarna inte djupa och gravens yta är uppenbart nära markytan, så det torde vara möjligt att konstatera gravarna och avgränsa gravfältet med skälig möda med hjälp av provgrävningar. Ett lättare sätt som måhända respekterar gravriden bättre är att gräva upp graven på ett litet område och därefter undersöka gravens utsträckning med markradar. Detekteringen kräver ovillkorligen en referensutgrävning, där man med säkerhet kan konstatera graven.

Avgränsningen av gravområdet:

x	y	gravminnesmärkesområdet	x	y	skyddsområdet
6653057,00	2471499,00		6653066,00	2471498,50	
6653068,50	2471531,00		6653054,50	2471451,00	
6653011,50	2471548,50		6652981,00	2471471,50	
6652998,50	2471516,50		6652949,50	2471510,50	
6653057,00	2471499,00		6652986,50	2471564,50	
			6653014,50	2471559,50	
			6653077,50	2471550,50	
			6653066,00	2471498,50	

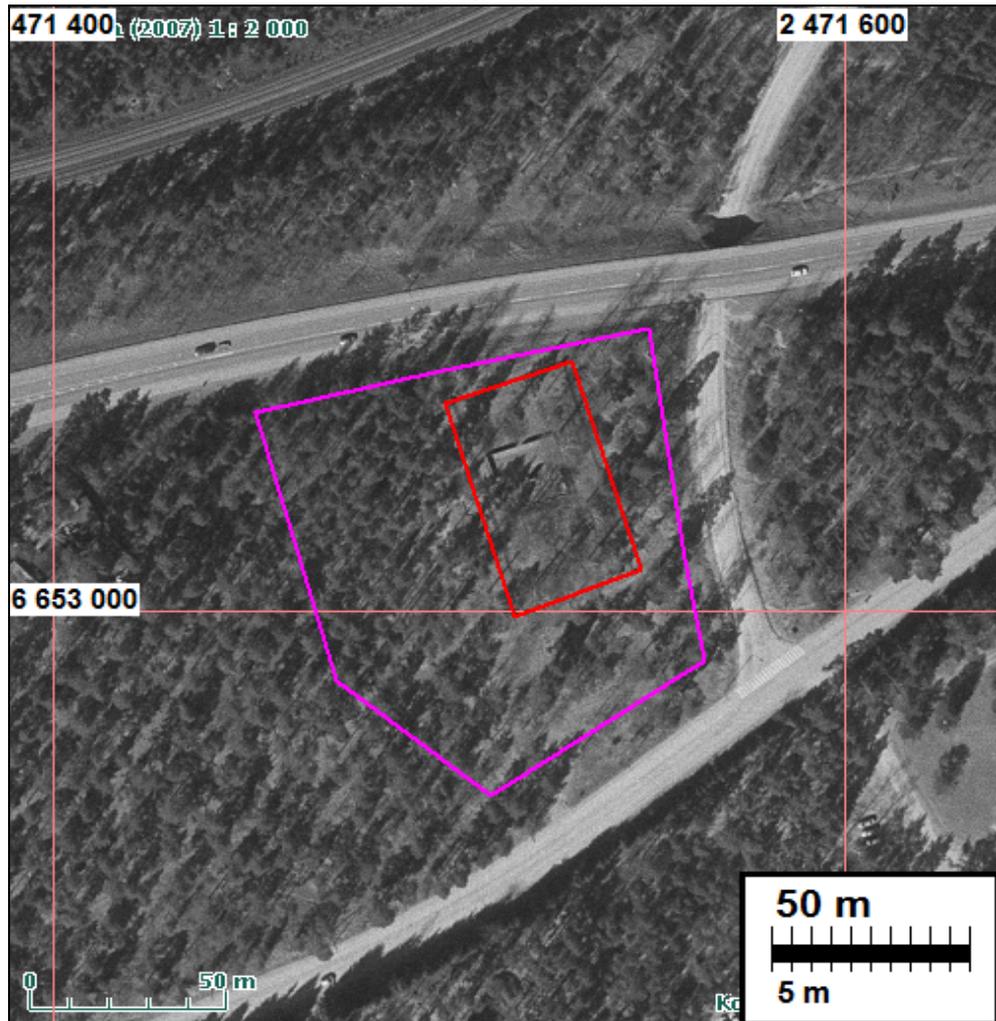

Gravområdet har avgränsats med rött och skyddsområdet med blårött.

Bild från gravområdets rand mot väster mot skyddsområdet.

1:3 000

Massgravsområdet i bakgrunden till höger – omgivet av en häck. Fotograferat mot nordost.